

serving a sentence, the possibility of leaving the institution on weekends, living conditions, etc. The peculiarities of the functioning of closed and open-type institutions, the functioning of family departments in the latter, and strengthened supervision facilities in closed-type institutions are also identified. Detailed attention is paid to the most advanced prison in Denmark – Storstrøm.

*Key words:* The Open and High-Security State Prisons, penitentiary system, The Kingdom of Denmark, The Directorate of Prisons and Probation, Storstrøm.

УДК 34.0.1

*Вікторія Володимирівна Соломінчук,  
юрисконсульт Київської міської організації  
Профспілки працівників освіти і науки України*

## ДО ПИТАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФУНКЦІЙ ПРОФСПІЛОК У СОЦІАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ

**Постановка проблеми.** Нові суспільно-політичні реалії – загострення суперечностей у багатьох розвинених державах світу, демографічні зміни, посилення економічної кризи – зумовлюють переосмислення ролі робітничого руху та професійних спілок у соціальній державі.

Все частіше мирні протестні акції працівників у Європі переростають у масові протистояння та сутички, професійні спілки в багатьох державах світу втрачають свої позиції. Ці та інші процеси віддзеркалюють необхідність пошуку нових підходів до ролі профспілок у соціальній державі, до оновлення і удосконалення їхніх функцій, адаптації до потреб та запитів людей праці відповідно до соціальних, політичних і міжнародних змін.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Питанню розвитку концепції та моделей соціальної держави присвячено праці провідних зарубіжних вчених, зокрема таких як Ф. Хайєка, Г. Геллера, В. Абендрота, Ч. Лебо, Н. Гінзбурга, Н. Ферніса, А. Сапіра. Фундаментальними дослідженнями соціальної держави, на нашу думку, є праці вітчизняних фахівців-теоретиків юридичної науки – Ю. Шемшученка, Н. Оніщенко, Б. Андрусишина, І. Кресіної, Н. Пархоменко, О. Скрипнюка, С. Бобровник, А. Колодія, В. Копейчикова, С. Тимченка, П. Рабіновича, М. Хавронюка, В. Бабкіна, О. Пушкіної, І. Яковюка.

У розробку наукових поглядів щодо визначення ролі та місця профспілок на сучасному етапі державотворення в Україні вагомий внесок зробили В. Кравчук, В. Корнієнко, М. Денисюк, О. Ващук, М. Новіков, І. Сопелкін, В. Цвих, О. Тупиця.

**Метою статті** є визначення ролі професійних спілок у сучасній соціальній державі.

**Основні результати дослідження.** Найбільш відомою періодизацією розвитку концепції соціальної держави є запропонована Й. Альбером, який виділив п'ять етапів становлення соціальної держави: 1-й етап – передісторія становлення соціальної держави (1800–1880 рр.); 2-й етап – початок розбудови соціальної держави (1880–1914 рр.); 3-й етап – розширення соціальної діяльності держави (1918–1960 рр.); 4-й етап – розширення можливостей розвитку соціальної держави (1960–1975 рр.); 5-й етап – уповільнення темпів розвитку соціальної держави (починаючи з 1975 р.) [1, с. 25–34].

Перший етап становлення концепції соціальної держави був тісно пов'язаний із виникненням соціального законодавства у Франції та Великій Британії у відповідь на боротьбу працівників за свої права і збігся у часі з появою законодавства про працю та про профспілки.

Родоначальник концепції соціальної держави – німецький учений Л. фон Штейн великого значення у своїх працях надавав вирішенню «робітничого питання». Він наголошував на тому, що соціальна держава зобов'язана захистити робітників від капіталу, підтримувати абсолютну рівність у правах для всіх суспільних верств, сприяти економічному та суспільному прогресу всіх своїх громадян [2, с. 219].

Другий етап становлення концепції соціальної держави характеризувався перетворенням ліберальної держави на соціально-правову, значний вплив на формування якої мала Католицька церква. Велике значення у сформованій у той час соціальній доктрині також відводилося робітничому

питанню. Визнавалося право працівників на гідну оплату праці, належні умови праці та охорону здоров'я. Обґрунтовувалася можливість втручання держави у соціально-трудова питання. Пропонувалося створювати професійні спілки (щоправда, без надання їм права втручатися у політику) [1, с. 34].

У подальшому формування концепції соціальної держави було пов'язане з утвердженням концепції прав людини, посиленням впливу громадських рухів на суспільно-політичні процеси. Право на об'єднання у профспілки поступово було задекларовано у конституціях більшості розвинених країн світу, зокрема таких, як Іспанія (ст. 28), Італія (ст. 39), Португалія (ст. 55), Японія (ст. 28), Монако (ст. 28), Туреччина (ст. 51), Швейцарія (ст. 28) [3, с. 35; 4, с. 94].

Завдяки налагодженню та вдосконаленню системи соціального партнерства профспілки стали громадським інститутом, здатним впливати на стан розвитку політичної системи, формування громадянського суспільства, гарантування соціально-економічної безпеки та соціальної справедливості.

Варто звернути увагу на те, що оскільки соціальна держава не є якоюсь сталою конструкцією, а динамічно розвивається у кожній державі зі своїми особливостями, то й участь профспілок у розвитку держав загального добробуту в кожній державі відрізняється. Так, наприклад, у Німеччині система соціального страхування, яка діє за принципами, започаткованими О. фон Бісмарком, базується не лише на засадах перерахування внесків із заробітної плати працівників, а й на їх представництві та саморегуляції в системі соціального страхування. Участь працівників через профспілки у соціальному страхуванні мала великий вплив на соціальну політику. Натомість у Великій Британії за традицією Беверіджа профспілки не брали безпосередню участь в адмініструванні пенсійної та інших систем соціального страхування. Держави загального добробуту, віднесені до континентальної моделі (Австрія, Бельгія, Франція, Німеччина), дотримуються переважно Бісмарківської моделі соціального страхування, тоді як держави англосаксонської моделі та подекуди північні держави – політики Беверіджа щодо неучасті профспілок у соціальному страхуванні [5, с. 9–10].

Сьогодні держави загального добробуту зіштовхнулися з багатьма новими викликами: економічними, демографічними, ідеологічними. Це і посилення економічної кризи, глобалізація фінансів, демографічні зміни в державах (старіння націй), радикальні рухи [6, с. 20].

Розвинені держави повинні спрямовувати зусилля на подолання економічних проблем і соціальних протиріч, регуляцію суспільних процесів, пов'язаних із масовою міграцією населення з країн Африки та Південного Сходу до країн Європи та інших розвинених країн.

Відбувається трансформація традиційної соціал-демократичної моделі розвитку соціальної держави, поширеної у скандинавських країнах, та континентальної моделі (корпоративістської), яка розвинулася в Німеччині, у напрямку до характерної для Великої Британії та США ліберальної моделі, якій притаманні обмежене втручання держави у економічні відносини. Поступово відбувається зміщення акцентів до скорочення витрат на соціальну сферу та до зростання підприємницької активності населення, посилюється роль бізнес-структур, недержавних громадських організацій, різноманітних інститутів громадянського суспільства.

При цьому пріоритетами розвитку соціальних держав залишаються «збалансованість економічного та соціального розвитку, активна політика зайнятості, ефективність державної соціальної політики, соціальний діалог і соціальна активність, реалізація таких цінностей, як рівність, солідарність і субсидіарність», – зазначають А. Колот та О. Герасименко [7].

У нових суспільно-політичних реаліях перед професійними спілками також постає багато викликів: зменшення членства у зв'язку зі збереженням кризових тенденцій в економіці та структурними змінами у суспільстві, несприятливі політичні умови, зростання нетипових форм зайнятості. Наприклад, незважаючи на те, що соціальна держава у Великій Британії зародилася саме за активної участі профспілок, останні втратили свої позиції у процесах регулювання соціально-трудова сфери. У країнах англосаксонської системи роль професійних спілок наразі є невисокою, їх чисельність знижується, слабшає вплив на укладення колективних договорів [8]. Проте в інших сучасних державах загального добробуту профспілки залишаються основною рушійною

силою та до цього часу беруть участь у формуванні соціальної політики та вирішенні соціально-трудових питань. Основними сферами впливу профспілок на підвищення добробуту є їхня участь у: 1) політиці; 2) саморегуляції громадянського суспільства; 3) системі соціального страхування; 4) а також політичні вето [5, с. 9].

Переосмислення ролі профспілок та робітничого руху у суспільно-політичних процесах наразі є одним із головних питань соціального вчення католицької церкви. Так, виробленню нової стратегії участі організацій трудящих та робітничого руху у сталому розвитку була присвячена конференція «Від енцикліки *“Populorum progressio”* до *“Laudato si”*: Праця та організації трудящих – у центрі цілісного, стійкого та братерського людського розвитку», яка відбулася у Ватикані у 2017 р. за участю Святого Престолу та представників профспілок з усього світу. Учасники конференції вбачають розвиток соціальної доктрини Церкви у спільних солідарних діях інтелігенції, бізнесу, роботодавців, громадянського суспільства [9].

На нашу думку, у сьогоденних умовах профспілки повинні вести активний пошук нових форм і методів взаємодії з іншими громадськими інститутами, органами влади, роботодавцями, не обмежуватися лише функціями із захисту трудових прав працівників.

Варто погодитися з В. Кравчук, яка зазначає, що «в умовах формування громадянського суспільства профспілки виходять за межі суто економічних інтересів найманих працівників і діють поза ринком праці, прагнучи поліпшити не тільки умови роботи, а й життя» [10, с. 169]. Такої ж думки дотримується О. Тупиця, який розглядає профспілки як чинник, здатний за певних соціально-економічних умов викликати істотні зміни у політичній і економічній ситуації в країні [11, с. 36].

На нашу думку, одним із пріоритетних завдань профспілок на шляху до побудови сучасної соціальної держави має бути сприяння забезпеченню сталого розвитку на основі ефективного соціального діалогу між державною, роботодавцями (приватним сектором) та інститутами громадянського суспільства.

Саме трипартизм (тристороння модель соціального партнерства за участю держави, організацій роботодавців та профспілок) найбільш вдало зарекомендував себе як важливий соціально-політичний інститут розвиненого громадянського суспільства. Об'єднуючи зусилля, держава, профспілки, роботодавці, інші суб'єкти суспільних відносин беруть участь у формуванні надбань соціально-правової держави. У цьому контексті цілком слушною видається позиція І. Яковюка, який вважає, що соціальна держава не має на меті досягнення загального добробуту виключно засобами держави. Вона лише створює приватним особам і громадянському суспільству сприятливі умови і у необхідних випадках несе субсидіарну відповідальність за забезпечення соціальних стандартів [1, с. 118]. При цьому варто зазначити, що сьогодні особливої актуальності набувають і традиційні завдання профспілок, такі як боротьба за підвищення доходів населення, подолання бідності та безробіття, нелегальної зайнятості, прийняття і реалізація соціально-економічних програм, мають бути першочерговими у діяльності профспілок, адже саме ці параметри є ключовими у побудові соціальної держави.

**Висновки.** Розбудова соціальної, правової держави – це складний, багатогранний, довготривалий процес, який потребує залучення зусиль значної частини суспільства та суспільних інститутів. На нашу думку, сучасні профспілки повинні активізувати діяльність з захисту прав і свобод громадян, узгодження інтересів різних соціальних груп, попередження соціальних конфліктів.

Завдяки налагодженню та вдосконаленню системи соціального партнерства та участі у ній профспілки мають змогу впливати на стан розвитку політичної системи, формування громадянського суспільства, забезпечення соціально-економічної безпеки та соціальної справедливості.

Пріоритетними завданням профспілок за сучасних умов має бути координація та узгодження інтересів різних соціальних груп, правозахисна діяльність, участь у соціальному діалозі, сприяння забезпеченню сталого розвитку суспільства.

### Використані джерела

1. Яковюк І. В. Соціальна держава: питання теорії і шляхи її становлення : дис. ... канд. юрид. наук / І. В. Яковюк. – Х., 2000. – 199 с.
2. Сковронський Д. М. Ідея та визначення соціальної держави у історіографічному аспекті / Д. М. Сковронський // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». – 2015. – № 825. – С. 217–223.
3. Гаєва Н. П. Право на свободу об'єднання громадян у конституціях зарубіжних держав / Н. П. Гаєва // Правова держава. – 1996. – № 7. – С. 33–38.
4. Трюхан О. А. Реалізація права працівників на об'єднання в професійні спілки / О. А. Трюхан // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2016. – Вип. 1. – Т. 2. – С. 93–97.
5. Brugiavini A. The Role of Unions in the Twenty-First Century: A Report to the Fondazione Rodolfo De Benedetti / Agar Brugiavini, Tito Boeri ; Lars Calmfors (eds.). – Oxford : Oxford Uni., 2001. – Part II: What Do Unions Do to the Welfare States?
6. Mantay M. A. European Welfare State Models in Flux. A Comparison of Institutional Change in Germany and in the United Kingdom / M. A. Mantay [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://theses.cz/id/z55iyb?lang=en>.
7. Колот А. М. Соціальна держава: генезис і перспективи розвитку / А. М. Колот, О. О. Герасименко // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2017. – № 1. – С. 8–36.
8. Супян В. Современная социально-экономическая модель США / В. Супян [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.intertrends.ru/seven/003.htm](http://www.intertrends.ru/seven/003.htm).
9. Ватикан провів зустріч з профспілковими лідерами для обговорення загроз світу праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pon.org.ua/novyny/6092-vatikan-provv-zustrch-z-profspolkovimi-lderami-dlya-obgovorennya-zagroz-svtu-prac.html>.
10. Кравчук В. М. Громадські організації і держава: взаємовідносини в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти) / В. М. Кравчук. – Тернопіль : Терно-граф, 2011. – 258 с.
11. Тупиця О. Правові засади політичного статусу профспілок в сучасній Україні / О. Тупиця // Право України. – 2008. – № 7. – С. 35–39.

#### **Соломінчук В. В. До питання трансформації функцій профспілок у соціальній державі**

У статті здійснено аналіз трансформації функцій профспілок у концепції соціальної держави, проаналізовано погляди на участь профспілок у соціальній державі. Обґрунтовано, що одним із пріоритетних завдань профспілок на шляху до побудови сучасної соціальної держави має бути сприяння забезпеченню сталого розвитку на основі ефективного соціального діалогу між державою, роботодавцями (приватним сектором) та інститутами громадянського суспільства.

Зроблено висновок, що у сьогоденних умовах профспілки повинні вести активний пошук нових форм і методів взаємодії з іншими громадськими інститутами, органами влади, роботодавцями, не обмежуватися лише функціями із захисту трудових прав працівників. Зазначено, що сьогодні особливої актуальності набувають і традиційні завдання профспілок, такі як боротьба за підвищення доходів населення, подолання бідності та безробіття, нелегальної зайнятості, прийняття і реалізація соціально-економічних програм мають бути першочерговими у діяльності профспілок, адже саме ці параметри є головними у побудові соціальної держави.

*Ключові слова:* соціальна держава, демократична держава, професійні спілки, робітничий рух.

#### **Solominchuk V. On the question of the transformation of the functions of trade unions in a social state**

The article analyzes the change of the features of trade unions in the concept of a social state, explains the views on the participation of trade unions in a social state. It was determined that the formation of the idea of a social state was associated with the adoption of the concept of human rights, the strengthening of the influence of social movements, including trade unions on socio-political processes. It is substantiated that one of the priority tasks of trade unions on the way to building a modern social state should be promoting of sustainable development from a productive social dialogue between the state, employers (private sector) and civil society institutions.

It is concluded that since a social state is not a permanent structure, and dynamically develops in each country with its peculiarities, the participation of trade unions in the development of welfare states in each state is different. The article states that in new socio-political realities, before the trade unions, there are many challenges: the reduction of membership in connection with the preservation of crisis trends in the economy and structural changes in society, unfavorable political conditions, the growth of non-typical forms of employment.

It found in today's conditions trade unions should actively seek new forms and methods of interaction with other public institutions, authorities, employers, not limited to functions protecting labor rights of employees. It is noted that today the traditional tasks of trade unions, such as the struggle for raising the incomes of the population, overcoming poverty and unemployment, illegal employment, adoption and implementation of socio-economic programs should be the most important in the activities of trade unions as these parameters are vital in building a social state.

*Key words:* a social state, a democratic state, trade unions, and a workers' movement.